

พรรคการเมืองไทย : ผลประโยชน์บนอุดมการณ์

พิทยา มาคมินทร์ไชยนรา*

ความนำ

เป็นที่ยอมรับกันว่า พรรคการเมืองในปัจจุบันมีบทบาทและสำคัญยิ่งในระบบการเมือง และกระบวนการทางการเมือง นอกจากนี้พรรคการเมืองยังสะท้อนถึงการรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อมีเป้าหมายบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม เพื่อผลประโยชน์ของสังคม ตลอดจนเพื่ออุดมการณ์ที่แฝงไว้ด้วยผลประโยชน์ในเชิงอำนาจและอิทธิพลประการ การศึกษาถึงบทบาทของพรรคการเมืองในกิจกรรมทางการเมืองจึงมีส่วนสำคัญต่อความเข้าใจในระบบการเมือง ต่อความเข้าใจในเรื่องการเป็นสื่อกลางทางการเมืองที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐบาลเป็นอันมาก โดยในขณะเดียวกันก็ยังเป็นมุมมองบางประการต่อความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองซึ่งนับวันจะมีบทบาทมากในชีวิตประจำวันของผู้คนในยุคปัจจุบัน

ความหมายและความสำคัญของพรรคการเมือง

คำว่า พรรคการเมือง ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า “Political Party” ซึ่งจากศัพท์เดิมมาจากภาษาละตินว่า “Pars” หมายถึง ส่วน ดังนั้นพรรคการเมืองจึงหมายถึง ส่วนของราษฎรทั้งหมดในประเทศ

ที.เอช. สตีเวนสัน¹ T.H. (Stevenson) ให้คำนิยามว่า “พรรคการเมือง ประกอบด้วย กลุ่มคนที่ได้รวบรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อจะได้เสนอเป็นตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลดำเนินการปกครองประเทศ”

เอ็ดมันด์ เบอร์ก์² (Edmund Burke) ให้นิยามว่า “คนกลุ่มหนึ่งซึ่งรวมกันได้โดยยึดหลักการเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ”

พรรคการเมืองจึงเป็นกลไกและเครื่องมือที่สำคัญต่อการปกครองประเทศในปัจจุบัน และเป็นแบบแผนใหม่เพื่อวางรากฐานที่จะให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการปกครอง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹ T.H. Stevenson. *Politics, Politics and Government*. (New Jersey : Little Field Adam & Co., 1973), p.218

² Cf. T. Roland Pennock and David G. Smith : *Political Science* (New York : Macmillan, 1964); p.335.

พัฒนาการของพรรคการเมืองไทย

แม้ประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 แต่การปกครองเท่าที่ผ่านมามีเพียงไม่กี่ปีที่อาจกล่าวได้ว่า ตั้งอยู่ในหลักการของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะ การปกครองส่วนใหญ่ยังมีลักษณะปกครองแบบเผด็จการและการปกครองในลักษณะกึ่งประชาธิปไตยและกึ่งเผด็จการที่ควบคุมอำนาจเบ็ดเสร็จโดยตัวบุคคล คณะบุคคล มีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ในกลุ่มตนเป็นหลักมากกว่าจะเป็นผลประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด

การเมืองในรูปแบบดังกล่าวทำให้อธิบายได้ว่า ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ คือ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาล ซึ่งใช้ผลประโยชน์จากระบบราชการ อาทิ มีการติดต่อขอความเห็นจากกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นทางการบางกลุ่ม เช่น สมาคม การค้าต่าง ๆ หรือจากพ่อค้านักธุรกิจ ที่มีสายสัมพันธ์กับข้าราชการที่อยู่ในคณะรัฐบาลบางคนอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมการเมืองในลักษณะดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการรวบรวมผลประโยชน์ชนิดที่เปิดโอกาสให้มีความลำเอียงเอื้อต่อผลประโยชน์แก่กลุ่มบุคคลบางคนและบางกลุ่มอยู่มาก³ แม้ว่าการเมืองจะมีผลประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจ แต่สำหรับในแง่โครงสร้างแล้ว พรรคการเมืองถือว่าเสียเปรียบต่อระบบราชการมาก เพราะระบบราชการมีความเป็นมาที่ยาวนานต่อเนื่อง และยังเป็นหัวใจของการปกครองมาตลอด ในขณะที่พรรคการเมืองนั้นเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นใหม่ และขาดความต่อเนื่องในวิวัฒนาการ ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยหลายอย่าง เช่น มีรัฐประหารโดยทหารบ่อยครั้ง หรือบางครั้งรัฐบาลก็มีการประกาศยกเลิกพรรคการเมือง ดังนั้นบทบาทของพรรคการเมืองไทยในอดีตจึงไม่เด่นชัดแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ระบบพรรคในการจัดตั้งพรรคการเมืองของไทยได้เริ่มขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2481-2484) โดยเป็นพรรคที่เกิดขึ้นจากภายในรัฐสภา (Internally Creative Parties) เพื่อเป็นกลไกในการแข่งขันในกลุ่มที่เป็นผู้นำทางการเมือง จะเห็นได้จากการที่ผู้นำพลเรือนแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์
2. ฝ่ายสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์

ซึ่งฝ่ายแรกมีพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญเป็นแนวร่วม ฝ่ายที่สองนั้นมีพรรคประชาธิปไตย เป็นแกนกลางหลักเพื่อร่วมกับพรรคอื่นๆ

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองเกิดขึ้น จากการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ทำให้พรรคที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ต้องล้มเลิกบทบาทของตนเอง

³ ดูรายละเอียดในวงจรประชาธิปไตย, กลุ่มนายทุนผูกขาดในประเทศไทย, กรุงเทพฯ : ภูเก็ต, 2519, หน้า 176 - 179.

ในช่วงเวลาต่อมา เมื่อกลุ่มอำนาจสายทหารซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวเข้ามาเป็นผู้นำรัฐบาล และได้ตั้งพรรคการเมืองขึ้นมา คือ พรรคเสรีมนังคศิลา จอมพล ป.พิบูลสงคราม พยายามแก้ไขปัญหาความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2494-2495 และได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ด้วยการให้สมาชิกสภาส่วนหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง ซึ่งก็คือข้าราชการทหาร และพลเรือนที่เป็นพรรคพวกของรัฐบาล อย่างไรก็ตามในระหว่างปี พ.ศ. 2498-2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ประสบปัญหาในเรื่องฐานสนับสนุนเนื่องด้วยฝ่ายกองทัพตกอยู่ในอำนาจของ พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะที่ฝ่ายตำรวจอยู่ในอำนาจ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งหันมาพยายามใช้กลไกพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง

ผู้นำรัฐบาลได้พยายามทุกวิถีทางเพื่อที่จะให้ตนเองได้อยู่ในอำนาจให้นานที่สุด ด้วยการดำเนินการเพื่อให้กลุ่มหรือพรรคพวกของตนเองได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ซึ่งพรรครัฐบาลก็พยายามใช้กลไกของระบบราชการในการได้มาซึ่งคะแนนเสียง ดังนั้นการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2500 ใช้วิธีการทุจริตหลายรูปแบบ ทำให้พรรคเสรีมนังคศิลาของรัฐได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น จนเป็นเหตุทำให้ พลเอกสฤษดิ์ ทำการยึดอำนาจการบริหารบ้านเมือง ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นสืบเนื่องมาจากความไม่เข้มแข็งของระบบพรรคการเมืองเอง ยิ่งในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร บรรดานักการเมืองมีการย้ายพรรคเป็นประจำ มีการแย่งชิงหรือแก่งแย่งกันเป็นรัฐมนตรี และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นอันมาก จนเป็นเหตุทำให้พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2501 ในช่วงเวลาดังกล่าวการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ได้เกิดขึ้นโดยพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว ซึ่งมาตรา 17 ให้อำนาจอย่างสมบูรณ์แก่นายกรัฐมนตรี ทำให้ผู้นำใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามการปกครองแบบเผด็จการ ได้ดำเนินไปจนถึงปี พ.ศ. 2506 ก็สิ้นสุดลง เมื่อพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม และจอมพลถนอม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบแทน

ล่วงมาถึงปี พ.ศ. 2511 จอมพลถนอม ได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งอีกครั้ง และยินยอมให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นแต่ห้ามมิให้ผู้แทนเป็นรัฐมนตรีโดยหวังที่จะแก้ปัญหาการแย่งกันเป็นรัฐมนตรี

ฝ่ายผู้แทนราษฎรไม่พอใจในอำนาจอันน้อยนิดของตน จึงพยายามแสดงบทบาทให้เห็นว่าตนมีความสำคัญ คือ ส่วนหนึ่งแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และอีกส่วนหนึ่งใช้มาตรการ “ถ่วง” การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ หวังผลในการโอนเงินไปใช้ในการพัฒนา ท้องถิ่นเป็นการริเริ่มรวบรวมผลประโยชน์ การแสดงบทบาทเช่นนี้ทำให้ผู้นำทหารและรัฐบาลไม่พอใจจึงยึดอำนาจอีกครั้ง

ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องเผชิญกับวิกฤตจนหลุดจากอำนาจจากการประท้วงของนิสิตนักศึกษาและประชาชน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการ

ตื่นตัวของประชาชนในเรื่องดังกล่าวอย่างไรก็ตามหลังจากนั้นกลุ่มผลประโยชน์ได้รับการจัดตั้งขึ้นมากมาย ทั้งในหมู่นักศึกษา ชนชั้นกลาง กรรมกร และชาวนา เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์และความเป็นธรรม ในสิทธิของตนเองอันมาก ทำให้เกิดความตึงเครียดต่อระบบการเมืองซึ่งยังไม่ได้รับการจัดให้พร้อมที่จะตอบสนองความต้องการ ทำให้มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มนักศึกษา กลุ่มทหาร ข้าราชการและนายทุน ผลที่ตามมาคือเกิดการจลาจลครั้งใหญ่ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 หรือ “วันมหาวิปโยค” ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ และมีการแต่งตั้งให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้มอบหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดำเนินการ เพื่อให้เกษตรกรได้รับประโยชน์สูงสุด ดังนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้ร่างและประกาศพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นครั้งแรกเพื่อให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับเกษตรกรทั่วประเทศ

ในปี พ.ศ.2518 และ พ.ศ.2519 มีพรรคการเมืองช่วงของการเลือกตั้งมากมาย มีกว่า 50 พรรค ไม่มีพรรคใดเลยที่เป็นพรรคใหญ่อย่างเด่นชัดหรือมีความแตกต่างกันในอุดมการณ์ ฉะนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการเลือกตั้งปรากฏว่า ไม่มีพรรคใดที่ได้รับเสียงข้างมากเกินครึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาทั้งหมด ซึ่งทำให้การจัดตั้งรัฐบาลต้องจัดตั้งในลักษณะผสม (Coalition Government) ที่ส่งผลต่อความยุ่งยากในการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอันมาก ยิ่งไปกว่านั้นคือ การหาสูตรประสานประโยชน์ที่เหมาะสมไม่ได้ ผู้นำรัฐบาลคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม จึงตัดสินใจการประชุมสภา เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 โดยประกาศว่าไม่อาจบริหารในฐานะหัวหน้ารัฐบาลผสมต่อไปได้ จึงได้มีการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่

อย่างไรก็ตามหลังการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2519 พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค มีสมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเข้าสภามากที่สุด จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ก็ต้องเผชิญกับความวุ่นวายในทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย และสร้างความปั่นป่วนในสังคมจนรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์จากการประท้วงของนิสิตนักศึกษาและประชาชนได้ เป็นเหตุทำให้เกิดมีการปฏิวัติอีกครั้งโดยพลเรือเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างไรก็ตามการเมืองในระบบพรรคเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งในช่วงของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คือใน ปี พ.ศ. 2522 และได้พัฒนามาสู่ระบบการเมืองที่ค่อนข้างจะเป็นประชาธิปไตยในเวลาต่อมา ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็งขึ้นทั้งในด้านบทบาท การดำเนินงาน และอุดมการณ์

พรรคการเมืองกับผลประโยชน์

ในประเด็นเรื่องการรวบรวมผลประโยชน์ของพรรคการเมืองไทยนั้นอาจจะพิจารณาได้ 2 วิธี

วิธีแรก ดูว่าพรรคการเมืองทำหน้าที่สรรหาบุคคลอาชีพใดเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎร จะเป็นการสะท้อนโดยทางอ้อมถึงการเป็น “ตัวแทน” ของกลุ่มชน ซึ่งก็มีปัญหาว่าไม่จำเป็นเสมอไปที่บุคคลในอาชีพหนึ่งจะต้องเป็น “ตัวแทน” แต่เฉพาะกลุ่มอาชีพที่ตนสังกัดเท่านั้น ในเรื่องนี้เห็นได้ว่าผู้แทนราษฎรที่มาจากอาชีพนักธุรกิจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในสัดส่วนของทั้งหมด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนที่ลดลงของผู้ที่เคยเป็นข้าราชการแล้วสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มนอกระบบราชการ

วิธีที่สอง พิจารณานโยบายของพรรคการเมือง วิธีนี้ก็มี ปัญหาเช่นกัน เพราะไม่ว่าพรรคการเมืองจะปฏิบัติตามนโยบายเพียงใด นโยบายอาจเป็นเพียงคำพูดที่สวยหรู ส่วนการปฏิบัติตามนโยบายนั้นไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ทั้งหมด

อย่างไรก็ดี ยังมีปัญหายู่ว่า การรวบรวมผลประโยชน์ของพรรคการเมืองนั้น ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ในแง่ของความสามารถในการผลักดันนโยบายของรัฐบาลให้ปรากฏผลเป็นการตอบสนองสนองความต้องการของกลุ่มประชาชนได้อย่างตรงเป้า สิ่งที่น่าคิดอีกประการหนึ่งคือการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ของประชาชนเองนั้นยังขาดระเบียบแบบแผน ในหลายอาชีพหลายกลุ่มชนยังไม่มีสมาชิกรวมกันได้ว่ากลุ่มใดเป็นตัวแทนผลประโยชน์กันแน่ และโครงสร้างของพรรคการเมืองไทยยังไม่เอื้อแก่การรวมผลประโยชน์อย่างมีแบบแผนมีประสิทธิภาพ

แม้จะมีสำนักงานกลางและคณะกรรมการบริหารก็ไม่มีสภากลางที่ทำหน้าที่ระดมความคิดเห็นจากสมาชิกพรรค แต่ปรากฏว่ามีน้อยพรรคที่จะมีสาขาพรรคในระดับจังหวัดและอำเภอ ซึ่งจะเป็นขั้วงานหาเงินสนับสนุนพรรคในการติดต่อระหว่างผู้นำพรรคกับสมาชิกในภูมิภาค รวมทั้งสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกพรรคกับพรรคการเมือง ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่มีความจริงจังแต่เฉพาะในฤดูเลือกตั้งเท่านั้น บทบาทในลักษณะดังกล่าวทำให้พรรคการเมืองไทยไม่ใช้กลุ่มอำนาจที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้จริงจังมากนัก อย่างไรก็ตามอาจมีแนวทางแก้ไขได้โดยการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบกลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือ การสร้างพลังต่อรองโดยกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ได้มีการจัดการ จัดส่งคนของตนเองลงสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อได้รับเลือกเข้ามานั้นก็จะมีอำนาจทางการเมืองแล้วก็ไปกดดันข้าราชการและให้ข้าราชการต้องทำตามผู้มีอิทธิพล (Blow to demand) เพื่อสนองผลประโยชน์ตามที่ตนเองต้องการ ต่อจากนั้นกลุ่มผลประโยชน์กับพรรคการเมืองจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อนำข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนไปเสนอต่อรัฐบาล และด้วยแนวทางดังกล่าวจะทำให้พรรคการเมืองไทยมีบทบาทในเชิงอุดมการณ์ชัดเจนขึ้น

เนื่องจากพรรคการเมืองแต่ละพรรค ปรารถนาที่จะให้พรรคของตนเองเหนือกว่าอีกพรรคหนึ่ง เพื่อแสดงให้ประชาชนผู้สนับสนุนเห็นว่า พรรคของตนมีความรับผิดชอบต่อในหน้าที่โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป ดังนั้นสมาชิกกลุ่มภายในพรรคจึงต้องทำหน้าที่ดังนี้

1. รวบรวมผลประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ เข้ามาอยู่ภายใต้องค์การเดียวกัน
2. พรรคจะต้องจัดเสนอแผนการดำเนินงานเพื่อเสนอต่อราษฎร
3. เสนอชื่อผู้สมัครเข้าแข่งขันเลือกตั้ง โดยพรรคจะต้องหาบุคคลเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน
4. พรรคมีบทบาทในการสร้างหรือปลุกเร้ามติทางการเมืองของประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ และสร้างทัศนคติทางการเมืองด้วย
5. พรรคการเมืองจะต้องให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง เช่นการไปออกเสียงเลือกตั้ง บทบาทดังกล่าวจึงเป็นการเสนอว่าพรรคการเมืองที่ดีต้องมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่ จัดระบบงานให้เป็นที่เรียบร้อย และมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ ซึ่งผลที่ตามมาในระยะยาว ก็คือจะทำให้พรรคการเมืองนั้นมีความยั่งยืนต่อไป⁴ ทั้งในแง่อุดมการณ์และการดำเนินกิจกรรม

สรุป พรรคการเมือง ได้แก่ องค์การที่จัดขึ้นมาโดยบุคคลหรือกลุ่มที่มีความคิดคล้ายกัน หรือเหมือนกันมีจุดหมายเดียวกัน ตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจแล้วจัดการบริหารปกครอง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองไทย ยังขาดความต่อเนื่องในพัฒนาการ ขาดอุดมการณ์ที่ชัดเจน ทั้งยังมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มตนเองเป็นหลัก ทำให้บทบาทที่เป็นไปตามอุดมการณ์ คือ เพื่อมวลชนไม่เด่นชัด ด้วยบริบทดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยกาลเวลา และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้พรรคการเมืองไทยก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

⁴ Avery Leiserson, Parties and politics (New York : Knopf,1958).pp. 44-50

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน , ศัพท์บัญญัติ, 2525.
..... ศัพท์รัฐศาสตร์, 2529.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองของไทย,
กรุงเทพฯ, 2527.
สุจิต บุญบงการ. พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็น
สถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทย ในช่วง พ.ศ.2517 - 2519, รายงานวิจัยเสนอ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
กมล สมวิเชียร, “วัฒนธรรมการเมืองไทย กับการพัฒนาทางการเมือง” วารณไวทยาการ : รัฐศาสตร์,
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2514.
ทินพันธ์ นาตะตุ. “การศึกษาวิชารัฐศาสตร์” รัฐศาสตร์ : ทฤษฎีแนวความคิดปัญหาสำคัญและ
แนวทางศึกษาวิเคราะห์การเมือง, กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์ บรรณกิจ, 2522.
พฤทธิสถาน ชุมพล. ม.ร.ว. “แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมและกลุ่มอิทธิพล” วารสารธรรมศาสตร์,
3 (พฤษภาคม 2517)
ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทย, กรุงเทพฯ : สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย,
2529.
ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. ระบบพรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช, 2524.
พรรคศักดิ์ ผ่องแผ้ว และพรรคศักดิ์ ชีวไกรศิริ (บรรณาธิการ) วัฒนธรรมทางการเมืองไทย, กรุงเทพฯ :
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524.
Avery Leiserson, Parties and Politics (New York ; Knopf, 1958), p. 44-50. Cf. T. Poland
Pennock and David G. Smith. Political Science (New York ; Macmillan, 1964)
p. 335.